

LA POLÍTICA COM A EXERCICI

DR. HERIBERT BARRERA

El meu pas per la política catalana pot justificar, potser, l'encàrrec que se m'ha fet de parlar en aquest Col·loqui de la política com a exercici. Interpreto que el que se'm demana és de parlar-ne ben arran de terra, sense entrar gaire en disquisicions teòriques. Però, així i tot, a fi d'excusar les moltes llacunes de la meva exposició, voldria precisar, d'entrada, que sóc un polític atípic i que la meva experiència és parcial i limitada.

Sóc un polític atípic perquè no he estat mai un polític professional. La Guerra Civil, l'exili i la lluita antifranquista em portaren a la política, però, encara que la meva vida activa ha estat llarga (50 anys de cotitzant a la Seguretat Social), durant 36 anys he estat exclusivament un professional de la Química i els càrrecs públics que vaig tenir durant 14 anys els vaig compatibilitzar, els 6 anys primers, amb una ben real activitat docent.

La meva experiència política és parcial perquè, si bé he estat diputat en tres parlaments diferents i un d'ells l'he presidit durant quatre anys, no he tingut mai cap càrrec executiu i la política de debó es fa sobretot des del govern. I si bé he estat durant 13 anys el màxim dirigent d'un partit polític, en aquell període aquest partit va ser ben poc votat i va estar gairebé sempre a l'oposició.

En fi, la meva experiència política és limitada. Els anys de lluita contra la dictadura no compten, a aquest punt de vista, perquè l'antifranquisme era una activitat cívica, més

que no pas política, com ho demostra el fet que a molts dels que activament hi participaren no se'ls ha classificat mai com a polítics. I des del 1994 sóc només un observador de la política, sense cap càrrec –ni públic ni de partit–, i suposant que hagi conservat alguna influència moral, aquesta influència és ben reduïda.

Com que disposo d'un temps limitat i tampoc no voldria abusar de la seva paciència, la meva exposició haurà de limitar-se a alguns comentaris d'extensió desigual sobre quatre qüestions, que em semblen importants però que, evidentment, no podré aprofundir. Aquestes qüestions són:

- La política i les persones.
- La política i l'ètica.
- Què és, avui, la democràcia?
- Què són, avui, els partits polítics?

Encetem el primer tema. Quan es considera que la política és, simplement, la «ciència i l'art de governar», la «manera de governar», tal com diu el Diccionari de l'Institut, es deixa de banda el fet importantíssim que la política la fan persones, des de dintre com a polítics i des de fora com a ciutadans.

Un dels personatges més importants de la política catalana d'aquest segle, el President Tarradellas, solia dir citant Montaigne (no he comprovat la citació): «La politique est le commerce des hommes», és a dir, «La política és tractar amb la gent». (La paraula «commerce» cal entendre-la aquí en el seu sentit arcaic i literari). Al President Tarradellas li plavia repetir-ho, una mica per demostrar que havia llegit Montaigne (cosa que crec que era certa), però sobretot perquè la seva experiència li havia demostrat la justesa d'aquesta definició, l'enorme importància que en la política tenen les persones, la seva manera de ser, el seu tarannà. I bé, la meva petita experiència coincideix totalment amb la del President Tarradellas.

El materialisme històric, interpretat a la lletra, crec que és indefensable. La política, i per tant la història, vénen molt determinades per la manera de ser dels protagonistes. Potser no el que podríem anomenar la «macrohistòria», els grans corrents de l'evolució de la humanitat, però sí el seu dia a dia. En els meus anys d'activitat política he estat testimoni de la gran influència que han exercit sobre els fets els tarannàs d'Adolfo Suárez, de Santiago Carrillo, de Miquel Roca, de Joan Raventós, de Jordi Pujol, del mateix Tarradellas i de tants altres que podria esmentar. L'èxit o fracàs d'un partit depèn moltes vegades del seu líder. I l'èxit o el fracàs d'un polític depèn, en molta part, de la seva major o menor perspiciàcia en judicar les persones.

Passem ara a la relació entre política i ètica. D'aquesta relació, que em sembla indiscutible, se'n podria parlar llargament. De moment em limitaré a comentar com se judica freqüentment els polítics i si aquest judici és gaire adequat. De la corrupció en parlaré quan parli dels partits.

Els polítics tenen en general mala premsa, no solament entre la gent del carrer sinó també entre els intel·lectuals. Ben segur que en part ho mereixen però, en aquest judici negatiu intervenen també factors independents de la seva conducta, com, per exemple, la visió distorsionada de la realitat que donen, sovint, els mitjans de comunicació.

En primer lloc els polítics són considerats uns mentiders, que prediquen el que no creuen i no compleixen el que prometen. Fa poc, en un article, Miquel Porta Perales citava Hanna Arendt en aquests termes: «Ningú no ha dubtat mai que la veritat i la política estan en molt males relacions i ningú, que jo sàpiga, no ha comptat la bona fe entre les virtuts polítiques». I al propi general De Gaulle se li atribueix aquesta frase: «Com que un polític no creu mai el que diu, queda molt estranyat quan se'l creu només sota la seva paraula».

En segon lloc, a totes les èpoques, els polítics han estat considerats uns arribistes i uns aprofitats, quan no uns venuts. Ja al segle XVIII Boswell, en la cèlebre *Vida de Samuel Johnson*, posava en boca de Johnson l'afirmació que la política no és més que una manera de fer carrera en aquest món.

A principis de segle, Péguy, en un dels seus *Cahiers* («Notre Jeunesse», 1910), referint-se a l'oposició que establia entre mística i política («tot comença en mística i tot acaba en política»), escrivia: «la mística republicana era quan es moria per la República, la política republicana, ara, és quan se'n viu».

En fi, el 1977, Ronald Reagan, abans de ser president dels Estats Units, deia en una conferència a Los Angeles: «Si, com es pretén, la política és, en antiguitat, la segona professió, jo he arribat a la conclusió que té molta semblança amb la primera.»

En tercer lloc els polítics són considerats sovint uns ignorants pretensiosos. Una altra citació per confirmar-ho. A principis de segle Bernard Shaw feia dir a un dels seus personatges: «No sap res i es pensa que ho sap tot. Clarament això condueix a la política.»

Curiosament alguns dels que més desprecien als polítics són gent del mateix ram que es consideren per damunt de la turbamulta perquè pensen que ells no són polítics sinó «Homes d'Estat». Citaré una segona vegada De Gaulle. Parafraçant el que Clemenceau va dir de la guerra (i el nostre Francesc Pujols de la religió), De Gaulle sembla que hauria escrit en una carta a Clement Atlee: «la política és una cosa massa seriosa per a deixar-la en mans dels polítics».

Aquesta valoració negativa dels polítics, està justificada? Al meu entendre, en termes generals, no.

No crec que els polítics, com a persones, siguin més mentiders que la resta dels mortals. Tots diem alguna mentida, des de les que anomenem «pietoses» fins a les de protecció

que ens creiem obligats a dir per les responsabilitats que tenim, per les funcions que exercim o per evitar un mal ma jor. És cert que la majoria dels polítics van molt més enllà. Justament, són els mateixos que més els critiquen per les seves mentides els que, indirectament, exigeixen que menteixin. El polític de bona fe, que va amb el cor a la mà, que si no diu tota la veritat almenys no diu res que no pensi o que no cregui cert, que no promet res que no suposi que podrà fer, aquest polític té el fracàs gairebé assegurat. La gent valora les afirmacions rotundes, no els matisos dubitatius, i encara que dubti molt de la veracitat de les promeses, li agrada que l'enganyin sobre el futur, segurament perquè així concebeix unes esperances que l'ajuden a viure.

No crec, tampoc, que l'afany de lucre i de viure bé sigui el principal motor de les vocacions polítiques. En molts casos hi ha realment el desig de treballar pel bé comú, o per la pàtria, o per una ideologia. En altres casos hi ha l'ambició de poder i de notorietat, però això no és el mateix que l'afany de lucre. Actualment, cada cop més, es tria també la política com una professió, com es podria triar ser farmacèutic o veterinari. Però molt rarament s'entra en política buscant fer-hi diners. Que després, un cop a dins, alguns es deixin temptar, això és una altra cosa. Però així i tot crec, ben sincerament, que els que es deixen temptar són, de molt, els menys. El que passa és que en una caixa de pomes la més aparent és sempre la podrida.

En fi, el polític ignorant i superficial existeix, sens dubte, però va sent l'excepció. La major part dels polítics són gent amb formació. Que per temperament siguin generalistes més que especialistes, no és cap mal, més aviat al contrari. Que tinguin, la major part, il·lacunes culturals importants, qui no en té? No tothom ha llegit Homer i Rilke i sap, a la vegada, com va anar la Guerra del Peloponès i què significa el Segon Principi de la Termodinàmica. Em sembla també perfectament normal que la gran majoria no siguin politòlegs. No

crec que haver estudiat Ciències Polítiques sigui la millor credencial per fer política.

Passem ara a la tercera qüestió que m'he proposat comentar: la natura i les limitacions de la democràcia.

Què és la democràcia? En termes simples se sol dir que és la sobirania del poble. Però aquesta definició em sembla cada cop més allunyada de la realitat. Des d'un punt de vista operatiu em sembla millor referir-se a la definició de Raymond Aron: la democràcia és l'organització de la competició pacífica amb vistes a exercir el poder.

A primera vista sembla, aleshores, que els agents d'aquesta competició són els partits polítics i que la tria entre els que competeixen la fan els ciutadans mitjançant el sufragi, és a dir, les eleccions. Però això és només una mitja veritat, entre altres raons perquè no hi ha un poder únic sinó diversos poders (els tres que Montesquieu volia separats i dos més) i en alguns d'ells les eleccions no tenen cap influència. Encara que es respectin els ritus democràtics, les eleccions cada cop decideixen menys. La gran decepció dels que per primera vegada són elegits diputats és precisament aquesta: veure que, per més que es digui solemnement que són els representants del poble, en el poder de debò gairebé no hi pinten res.

L'únic òrgan de poder d'origen directament popular és el Parlament (excepte en les democràcies presidencialistes) i aquest, pretesament, exerceix el poder legislatiu i designa els que encapçalen el poder executiu. Però, al llarg dels anys, els parlaments han anat perdent rellevància. El poder legislatiu ha passat en gran part a l'Executiu, que monopolitza de fet la iniciativa legislativa. La designació del cap de l'Executiu la fan en realitat els partits, i el Parlament només assenteix. El dret de dissolució reservat al cap del govern i el mecanisme de la censura constructiva per a substituir-lo, reforcen l'Executiu i gairebé el blinden. El control de l'Executiu

mitjançant preguntes i interpel·lacions és un ritual de dubtosa eficàcia, excepte quan –ben poc sovint– els mitjans de comunicació li donen un especial ressò. En fi, la discussió dels pressupostos ha esdevingut una cerimònia en la qual els diputats, desbordats per la massa de documents, juguen un paper purament simbòlic.

El poder executiu, d'altra banda, s'allunya cada vegada més dels seus orígens populars. Els ministres, o els consellers, no els designa el Parlament, i l'alta administració –independent en molts aspectes–, sovint mana més que els propis ministres. En fi, una fracció molt important del poder polític i administratiu s'ha transferit ja a Brusel·les. El poder legislatiu dels estats de la Unió Europea el tenen, en gran part, el Consell Europeu –que té la decisió final– i la Comissió Europea, que té la iniciativa legislativa. El Parlament Europeu, fins ara, juga un paper molt reduït. La Comissió i sobretot la seva poderosa burocràcia, constitueixen l'Executiu de la Unió. És cert que el Consell Europeu el formen representants dels executius dels estats membres i que els Comissaris Europeus són nomenats per aquests executius, però les condicions del nomenament són tals que, en la pràctica, gaudeixen d'una gran llibertat d'acció. Veiem doncs que entre els ciutadans i els poders legislatiu i executiu reals, s'han anat establint una sèrie d'esglaons de distanciament que l'elecció directa del Parlament Europeu, per ara, no permet ni de molt compensar.

Aquest fenomen d'allunyament entre els ciutadans i el poder real no s'acaba aquí (almenys per tots el que no són nord-americans) ja que la influència de Washington és enorme, no ja únicament sobre el que es considerava clàssicament política internacional sinó també sobre la política interior de cada país, especialment a través de les conseqüències econòmiques dels acords de l'Organització Mundial de Comerç.

A tot el que ja he dit cal afegir, encara, la repercussió de l'existència dels tres altres poders que fins ara no he

esmentat. El primer d'entre ells, i el de més llarga tradició, és el poder judicial. S'ha anat insistint tant que la seva absoluta independència era garantia indispensable de les llibertats, que malgrat que la Constitució espanyola vigent digui que la justícia emana del poble, aquesta emanació és tan remotíssima i formal que hem arribat a una situació en què els jutges fan el que volen sense cap control democràtic. El poder judicial s'administra i es coopta ell mateix amb criteris corporatius, i pot interpretar impunement al seu gust la Constitució i les lleis. La vida política es judicialitza i els jutges esmenen la plana a tothom. Per la via de la suposada interpretació i utilitzant la imprecisió de molts textos legals, els jutges revoquen, confirmen, condemnen o absolen d'acord amb les seves preferències ideològiques o les seves concepcions personals. El Tribunal Suprem de fet legisla i el Tribunal Constitucional de fet fa constitució (n'ha fet molta contra Catalunya). Que a tots els nivells hi ha, cada vegada més, sentències aberrants, em sembla que és desgraciadament prou notori i no cal perdre el temps recordant el que tots llegim a la premsa. Veient el que passa amb el poder judicial el pobre diputat que és només un de tants, ha de tenir forçosament la impressió que, en relació als jutges, ell, l'elegit del poble, és un no ningú.

Encara més al marge de la sobirania popular se situa l'anomenat Quart Poder, el dels mitjans de comunicació. Ja al segle XVIII Edmund Burke va anomenar així la premsa (que aleshores apenes si existia). Avui, premsa, ràdio, TV i Internet constitueixen un poder fàctic extraordinàriament potent que no té origen democràtic, encara que la voluntat de la gent hi influeixi amb la tria del diari, l'emissora, el canal o el portal. En una economia liberal el poder dels «media» queda fora de tot control perquè les ràdios i televisions públiques són, en el conjunt, poca cosa, i tendeixen a passar a mans privades. Selecció de la informació i formació d'opinió, qui té els «media» influeix enormement sobre les conductes electorals.

Finalment hi ha encara un cinquè poder, esdevingut independent més recentment, que és el poder econòmic. No em refereixo al capital financer i a les transnacionals, que influeixen decisivament sobre la política però se situen fora de la seva esfera directa, sinó a les institucions a les quals l'Executiu ha delegat les funcions de regulació de l'economia que abans exercia directament. En efecte, els bancs emissors nacionals i el Banc Central Europeu han obtingut un estatut d'independència i els que hi manen són nomenats per llargs períodes de temps i escollits entre un molt reduït col·lectiu d'ideari homogeni, avui per avui ultraliberal. Sigui quina sigui la ideologia dels governs, en matèria econòmica, aquests tecnòcrates acaben imposant els seus criteris i a través de l'economia determinen també la política social de la Unió Europea. I evidentment això no és específic d'Europa sinó que el fenomen s'estén a tot el món a través del «Federal Reserve Board» americà, del Banc Mundial i del Fons Monetari Internacional.

La conclusió a la qual arribem és que, en la gestió de la societat tal com existeix ara, el poble de sobirania en té ben poca, sobretot des que això que anomenem «el Mercat» ha esdevingut una mena de Déu totpoderós. Però, pel que fa a l'eficàcia de la gestió, i sobretot pel que fa a l'estabilitat social, tota l'experiència d'aquest segle demostra que el més important no és on resideix la sobirania sinó que la democràcia –en el sentit minimalista de Raymond Aron– pugui mantenir-se i consolidar-se, gràcies precisament a un equilibri, –canviant i precari però gairebé automàtic– entre els diversos poders esmentats.

La política, no obstant, no consisteix solament en gestionar la societat o en gestionar-la procurant perfeccionar-la. La política es pot proposar també canviar-la, per més que d'això ara se'n parli poc perquè, després del fracàs de la Unió Soviètica, ningú no ha estat capaç de formular de manera creïble

En fi, la política té altres dimensions que la socioeconòmica. És també política la competició de nacions i la defensa de les identitats nacionals i en aquest àmbit la voluntat popular, expressada a través del sufragi, es troba també molt condicionada, però no està dit que no pugui imposar-se. Mal aniria que el món no sapigués treure la lliçó del que ha passat als Balcans aquests darrers anys.

Per acabar la meva exposició em queda encara per comentar el paper que juguen els partits polítics, referint-me, evidentment, a la situació en el nostre país. Quan parlava, abans, d'ètica i política he dit que els polítics tenien mala premsa i el mateix pot dir-se dels partits. Hi ha un desencís popular de la política, possiblement perquè durant la dictadura se suposava que amb democràcia es resoldrien tots els problemes i tots podríem, gairebé, lligar els gossos amb llonganisses. De què això no hagi estat així se'n dóna la culpa als polítics i als partits. I alguns fins i tot pretenen que els partits haurien de desaparèixer i que la política l'haurien de fer les ONG. La democràcia, diuen, seria més participativa i per tant més autèntica.

Evidentment això és un pur disbarat. Sense eleccions no hi ha democràcia i les ONG que es presentessin a les eleccions haurien de transformar-se en un partit, com han fet en molts llocs els ecologistes. Als partits se'ls pot trobar tots els defectes del món, però, tal com s'ha dit i repetit infinitat de vegades, sense partits no hi ha democràcia possible. Excepte en comunitats molt petites, que es poden governar mitjançant la democràcia directa, la competició pacífica pel poder postula l'existència de partits.

Ara bé, els partits poden tenir formes molt diferents i funcionaments molt diversos segons les estructures i tradicions polítiques i segons la realitat social dels diversos països. que els partits no funcionen de manera prou satisfactòria.

Les crítiques que se'ls fan són nombroses, però, esquemàticament, em penso que hi ha una crítica bàsica sobre el seu comportament i una crítica multiforme sobre el seu funcionament intern.

La crítica sobre el comportament consisteix en afirmar que els partits miren més el seu interès electoral que l'interès del país. És a dir, l'objectiu dels partits esdevé arribar al poder i mantenir-s'hi a tot preu, més que no pas fer que les coses vagin bé.

En termes general la crítica és exagerada. Tots els partits solvents tenen uns objectius i proposen un programa que, en principi, intenten de complir. Però no hi ha dubte que la crítica té un fonament cert. Quan s'està al govern no sempre es fa el que més convindria, molt sovint es fa el que millor pot permetre de tornar a guanyar les eleccions. I quan s'està a l'oposició, la norma és desacreditar com sigui els que governen i estar en contra de tot el que proposen, sigui bo o dolent. I inclús, de vegades, es considera a priori dolent qualsevol cosa que proposi un altre partit, encara que també estigui a l'oposició.

Evidentment aquesta política d'anar sistemàticament a la contra pot ajudar a obtenir el poder però, a la llarga, desacredita el sistema davant dels ciutadans i perjudica el país. El que governa ha de prendre, de vegades, mesures impopulars i si té el coratge de fer-ho, i si l'oposició sap que, si governés, li caldria fer el mateix, és molt poc ètic criticar-les.

Si el diagnòstic sembla clar, el problema és que difícilment es pot posar-hi remei. El mateix sistema democràtic, en tant que competició, propicia aquesta manera de fer que, d'altra banda, és la més corrent en gairebé tot el món.

Les crítiques sobre el funcionament dels partits se centren, sobretot, en la insuficiència de democràcia interna (és a dir, en el poder excessiu que acostumen a tenir les cúpules), i en les excessives despeses d'estructura i de propaganda,

que condueixen a problemes de finançament i obren la via a la corrupció.

Els dos problemes són molt reals, encara que puguin variar en el temps i puguin tenir aspectes diversos segons de quin partit es tracta. Sembla clar que tots dos van molt lligats a la llei electoral.

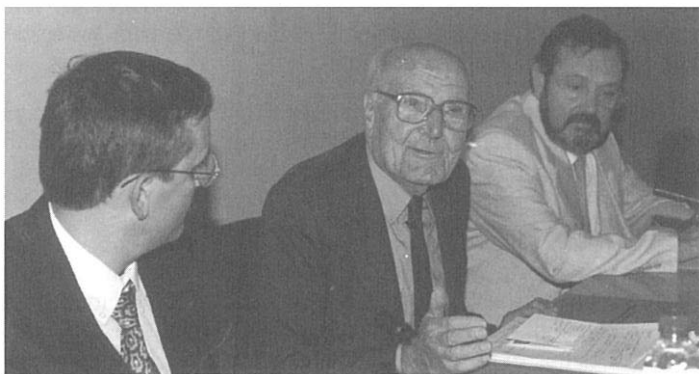
La llei actual, en establir circumscripcions electorals relativament grans i sufragi per llistes tancades, sostreu en bona part als ciutadans el poder de triar els seus representants i concentra el comanament en la cúpula dels partits. Qui mana en el partit és, en general, qui té la darrera paraula sobre la composició de les llistes i sobretot qui hi determina l'ordre dels candidats, i per tant decideix quins, amb tota certesa, seran elegits, quins tenen només probabilitats de sortir i quins, d'entrada, són perdedors segurs. Això sol fa que la democràcia interna en el partit quedi profundament viciada (encara que no vol dir que s'anul·li). A més, com que l'elector mira només els caps de llista, el sistema disminueix, en molts casos, la qualitat mitjana dels elegits.

La solució del problema no sembla difícil: canviar la llei electoral. Tots els sistemes tenen, però, els seus avantatges i els seus inconvenients i no és fàcil posar-se d'acord. En opinió meua, un bon sistema, que manté la proporcionalitat i evita molts dels inconvenients apuntats, és el sistema alemany, és a dir, un sistema mixt que combina els districtes uninominals amb una llista nacional.

L'excessiva despesa dels partits és difícil d'evitar del tot, però pot també corregir-se amb una llei electoral que disminueixi fortament les despeses de les campanyes mitjançant una limitació dràstica dels procediments de propaganda. Paral·lelament caldria també establir fórmules de finançament realistes. Només així es podria evitar la corrupció actual, i en especial tallar d'arrel la pràctica de les comissions sobre contractes públics que, desgraciadament, s'ha establert aquí i a molts països d'Europa. Posar remei a aquesta lacra

és moralment molt necessari perquè és molt difícil d'evitar del tot que de les comissions destinades als partits no se'n filtri una part a les persones que intervenen. Com diem en català, qui remena oli els dits se n'unta.

He arribat al final, però vista la diversitat de les qüestions que he comentat, se'm fa difícil acabar amb una conclusió general adequada. L'única que em sembla possible (i que corregirà potser el mal gust de boca que poden haver deixat algunes de les meves paraules), és que si bé l'exercici de la política al nostre país és manifestament millorable, no tenim, tanmateix, motius per avergonyir-nos-en si comparem amb com la política es fa a fora. Per bé o per mal, no ens allunyem gaire de la mitjana.

Dr. Ignasi Roviró, Dr. Heribert Barrera, Sr. Antoni Bosch i Veciana

COL·LOQUI

Just Palma: És millor un sistema electoral de llistes obertes?

Heribert Barrera: En principi, sí. També és millor el sistema francès (petits districtes i segona volta quan ningú assolix majoria absoluta).

Jordi Sales: Sobre la reducció de les despeses dels partits, sembla que hi ha una tendència a l'increment de les despeses.

Heribert Barrera: En efecte, la tendència és a incrementar-les, cosa normal ja que la democràcia és un mecanisme de competició. Un mitjà de reduir-les seria fer que, en període electoral, la premsa donés espais gratuïts de propaganda. Un altre mitjà seria controlar les despeses dels partits amb auditories molt més rigoroses i autèntiques.

Dídac Ramírez: Sobre el finançament dels partits polítics, qui creu vostè que ha de pagar les despeses de la democràcia? Ens trobem davant d'un doble problema: el fenomen de la privatització i el control de la despesa pública.

Heribert Barrera: Cada cop és més difícil fer una campanya electoral sense invertir-hi molts diners. El finançament públic no és prou per resoldre el problema.

Joan Lagunas: Existeix un poder funcionarial?

Heribert Barrera: A partir de la inamovibilitat dels funcionaris i, sobretot, pel tarannà dels tribunals de justícia, el funcionari pot fer el que li doni la gana. El problema en la Comunitat Econòmica Europea és que el poder executiu està en mans dels funcionaris. Caldria aplicar sancions efectives contra el funcionari que no compleix.

Ronald Puppo: L'elecció dels legisladors, d'una banda, i la del cap de govern, de l'altra, no s'ajusta més a la separació dels poders?

Heribert Barrera: És una vella polèmica entre els partidaris dels sistemes presidencial i parlamentari. En el sistema americà, hi ha un equilibri de poder.